

Elevenes valg av fremmedspråk på ungdomstrinnet

En analyse av utviklingen siden innføringen av Kunnskapsløftet

Notat 1/2015

Det har gått ti år siden innføringen av læreplanen for Kunnskapsløftet. I dette notatet belyser vi ungdomsskoleelevenes valg av fremmedspråk i tiåret som har gått. Vi bruker tall fra den åpent tilgjengelige databasen «Grunnskolen informasjonssystem» (GSI) for skoleårene 2006-07 til 2014-15 for vår analyse.¹ Andelen elever som har begynt på et nytt språk på 8. trinn gjorde et stort hopp da Kunnskapsløftet kom og faget praktisk prosjektarbeid ble avskaffet. Siden har andelen ifølge GSI holdt seg relativt stabilt, men en nærmere analyse av de underliggende tendensene i tallmaterialet tyder på at fremmedspråkene sett under ett igjen er inne i en vekstfase. Denne veksten har skjedd på bekostning av engelsk og norsk fordypning og til tross for introduksjonen av et nytt, alternativt fag på en rekke skoler, det såkalte arbeidslivsfaget.

Vi beskriver først i korte trekk situasjonen for fremmedspråk på ungdomsskolen før Kunnskapsløftet (avsnitt 1). Deretter zoomer vi inn på utviklingen siden skoleåret 2006-07 og fram til i dag (avsnitt 2). Vi ser også nærmere på situasjonen for de fransk, spansk og tysk hver for seg (avsnitt 3), nedgangen i antall elever som bytter fag mellom 8. og 10. trinn (avsnitt 4) og de store regionale forskjellene i elevenes fagvalg (avsnitt 5).

GSI-tallene for 2014-15 viser en markant oppgang for tysk og en nedgang for fransk.

1. Situasjonen før innføringen av Kunnskapsløftet

Læreplanen for den 10-årige grunnskolen², L97, ga ungdomsskoleelevene muligheten til å velge mellom tre typer ikke-tellende «tilvalgsfag»: fremmedspråk, språklig fordypning eller praktisk prosjektarbeid. Skoler tilbød som regel tysk og/eller fransk som fremmedspråk. GSI-tallene fra skoleårene 2001-02 til 2004-05 viser en nedadgående tendens for fremmedspråkene, særlig grunnet minskende interesse hos elevene for tysk.

I denne perioden begynner spansk riktignok å komme inn i skolen som et alternativt språktilbud, men andelen elever som velger fremmedspråk i 8. klasse går likevel ned fra 66% i 2001-02 til 61% i 2003-04 og 2004-05. Elevene kunne under L97 uten store begrensninger bytte til andre tilvalgsfag underveis i 8., 9. og 10. klasse, og andelen elever med fremmedspråk i 10. klasse lå i årene før Kunnskapsløftet under 50%.

¹ Grunnskolen informasjonssystem (GSI) styres av Utdanningsdirektoratet. Talldatabasen er åpent tilgjengelig under gsi.udir.no. Vi har lastet ned tallene til dette notatet i desember 2014. Tall for perioden fram til 2005-06 ligger ikke lenger i databasen, framstillingen i del 1 baserer seg derfor på tall som ble lastet ned tidligere.

² Se http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008080100096.

2. Situasjonen etter innføringen av Kunnskapsløftet

Diagram 1 på side 2 antyder at andelen elever som har fransk, spansk, tysk eller et annet språk i tillegg til engelsk på 8. trinn på landsbasis har vært nokså stabil helt siden innføringen av den nye læreplanen.

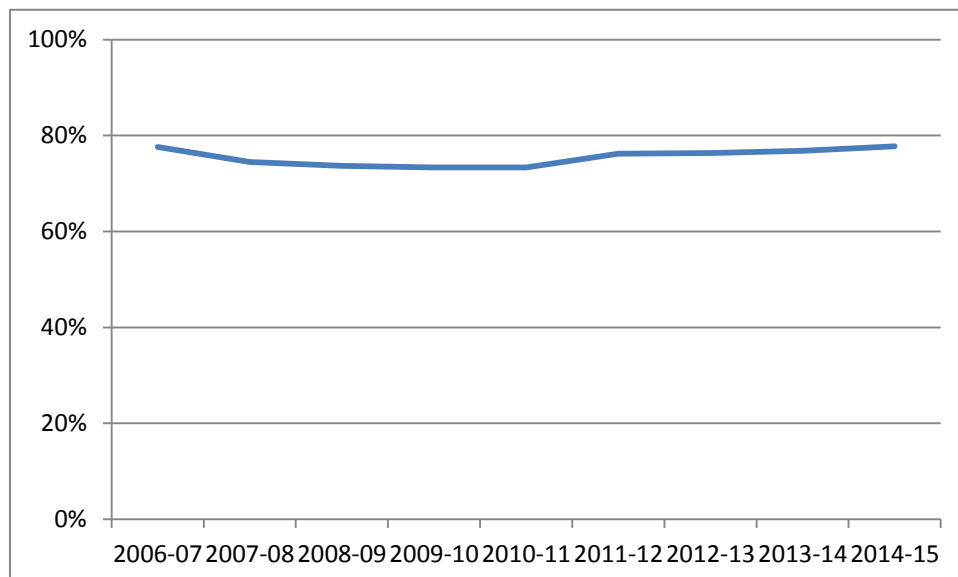

Diagram 1. Andelen elever med fremmedspråk på 8. trinn i perioden 2006 til 2015.

Men, hvis vi zoomer inn på tallene, forvandler det som ser ut som en rett strek i Diagram 1 seg til en tydelig kurve, se Diagram 2 nedenfor. Andelen elever med fremmedspråk på 8. trinn faller nokså bratt fra nesten 78% i 2006-07 til under 74% i 2008-09, for så å ligge rett over 73% fram til 2010-11. I 2011-12 ser vi en plutselig økning til i overkant av 76%, og i 2014-15 er andelen igjen nesten 78%.

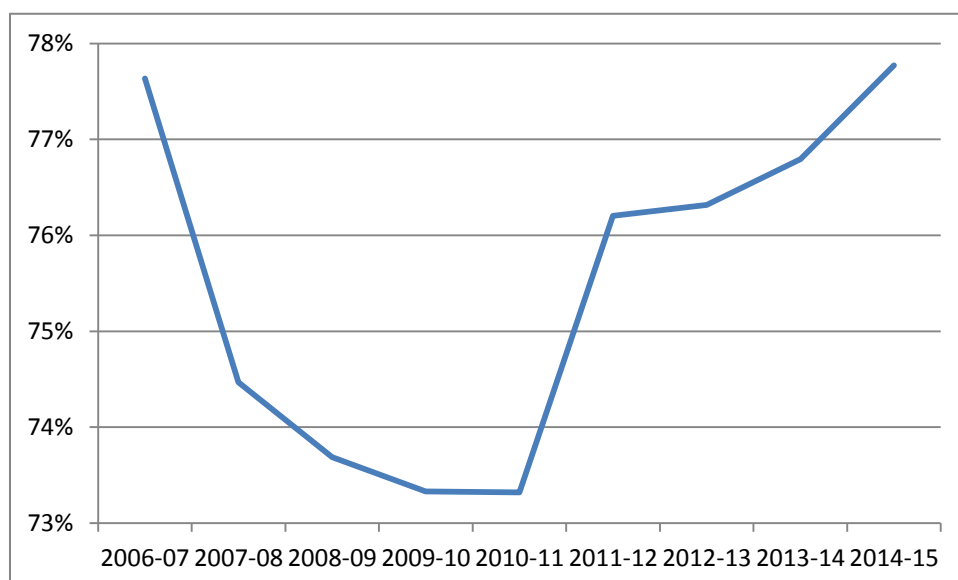

Diagram 2. Andelen elever med fremmedspråk på 8. trinn i perioden 2006 til 2015.

Hvordan kan nedgangen og oppgangen i Diagram 2 forklares? I avsnitt 2.1 belyser vi nedgangen i de første årene etter Kunnskapsløftet, og i avsnitt 2.2 kommer vi med en forklaring på oppgangen i de siste årene.

2.1 Nedgang for fremmedspråk fra 2006-07 til 2008-09

Det er knyttet en del usikkerhet til tallmaterialet på grunn av mulige feilregistreringer i GSI³, og det er ikke usannsynlig at disse feilene «forkluder» bildet noe, særlig i overgangen fra gammel til ny læreplan. En indikasjon på dette er at andelen elever uten fremmedspråk eller fordypning ligger rundt 4,0% de første to årene etter innføringen av Kunnskapsløftet, for så å gå ned til ca. 2,0%. En annen indikasjon er en tydelig nedgang av andelen elever som er registrert i kategorien «andre fremmedspråk» fra 0,6% i 2006-07 til 0,3% året etter. Det er rimelig å anta at noen av disse elevene hadde fransk, spansk eller tysk, men at de ble ført i feil spalte.

Disse feilene kan ikke forklare fallet på 3-4% i andelen fremmedspråkelever mellom 2006-07 og 2008-09. En flytting av elever fra kategorien «andre fremmedspråk» til fransk, spansk eller tysk har ikke noe effekt på den totale andelen elever med fremmedspråk. En nedgang i andelen elever som hverken har fremmedspråk eller fordypning på to prosentpoeng fra 4,0% til 2,0% bør derimot – forutsatt at disse elevene velger fremmedspråk i samme grad som andre elever – føre til en *økning* av den totale andelen elever med fremmedspråk med ca. 1,5%, som utgjør 75% av nedgangen på to prosentpoeng. Når dette ikke inntreffer og vi samtidig ser en nedgang i den totale andelen elever med fremmedspråk betyr det at nedgangen har vært enda sterkere enn det som synes på overflaten.

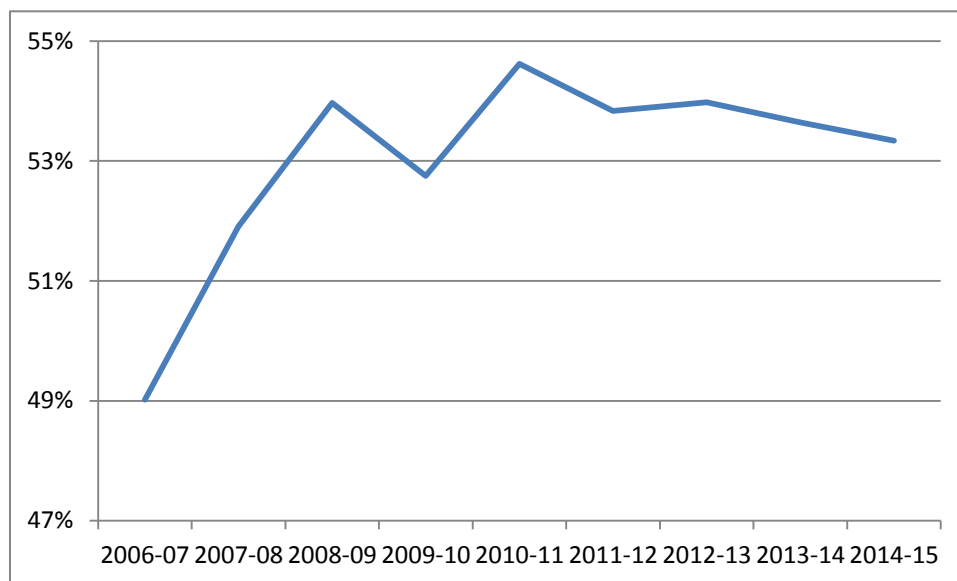

Diagram 3. Andelen 8. trinns elever som går på ungdomsskoler med tre eller fire fremmedspråk i perioden 2006 til 2015.

Samtidig vet vi at en rekke skoler utvidet sitt språktilbud med spansk i årene rett etter innføringen av Kunnskapsløftet og avskaffelsen av faget praktisk prosjektarbeid. Det gir seg utslag i at andelen elever som går på skoler med tre eller fire fremmedspråk, øker fra 49,0% i 2006-07 til 54,0% i 2008-09 – se Diagram 3. Vi vet også at andelen elever med fremmedspråk henger sammen med skolens språktilbud: Skoler med tre eller fire språk har i snitt flere elever med fremmedspråk enn skoler med to språk, og skoler med to språk har i snitt flere elever med fremmedspråk enn skoler med ett språk. Vi kan med andre ord forvente at en økning av antall skoler med spansk i tillegg til fransk og/eller tysk har en positiv effekt på

³ Skolene er selv ansvarlige for å fylle ut GSI-formularet, som omfatter tolv kategorier, deriblant fagvalget på ungdomstrinnet. Feilregistreringer er sannsynlige, men vanskelig å rette på og derfor ikke hensyntatt i analysen.

statistikken i denne perioden. Også denne økningen er kamouflert av den generelle nedgangen i andelen elever med fremmedspråk.

Vi har altså å gjøre med en nedgang som er så sterk at den skygger for en økning som følge av a) at færre elever ble registrert med hverken fremmedspråk og fordypning og b) at flere elever fikk muligheten til å velge spansk. Hva kan så forklare dette fallet?

En mulig forklaring for nedgangen for fremmedspråk i de første årene etter Kunnskapsløftet får vi når vi ser på tallene fra perioden før den nye læreplanen ble innført, jf. avsnitt 1 over: Andre fremmedspråk sett under ett hadde vært på vei ned helt siden 1999, og det er ikke usannsynlig at denne underliggende negative tendensen fortsatte selv om Kunnskapsløftets nye tilbudsstruktur sørget for en umiddelbar økning i antall elever med fremmedspråk.

En annen forklaring ligger i forlengelsen av debatten om obligatorisk fremmedspråk som ble ført i sammenheng med innføringen av læreplanen for Kunnskapsløftet. Opprinnelig hadde Regjeringen Bondevik II innstilt på at alle elever skulle lære et fremmedspråk i tillegg til engelsk i ungdomsskolen, men planene ble endret etter at Regjeringen Stoltenberg II tiltrådte høsten 2005, det vil si etter at skoleåret 2005-06 hadde startet. En rekke skoler hadde på dette tidspunktet kommet så langt med innføringen av Kunnskapsløftet at de allerede hadde lagt om til obligatorisk fremmedspråk. Det blir klart når vi ser på GSI-tallene for 2005-06. I dette året går i underkant av 10 000 elever på skoler hvor det bare undervises fremmedspråk. Dette utgjør 15,4% av elevmassen. I 2005-06 hadde med andre ord hver sjette elev obligatorisk fremmedspråk. Disse elevene fordeler seg på fransk (24,1%), spansk (32,5%), tysk (29,9%), italiensk og russisk (sammen 0,4%) og «andre fremmedspråk» (13,0%). Særlig interessant er det høye antallet elever som er registrert i sistnevnte kategori. «Andre fremmedspråk» er betegnelsen som ble brukt og fortsatt brukes i dagligtale for fremmedspråk i tillegg til engelsk, og vi må anta at brorparten av disse elevene hadde fransk, spansk eller tysk – ikke andre fremmedspråk som arabisk, kinesisk eller russisk.

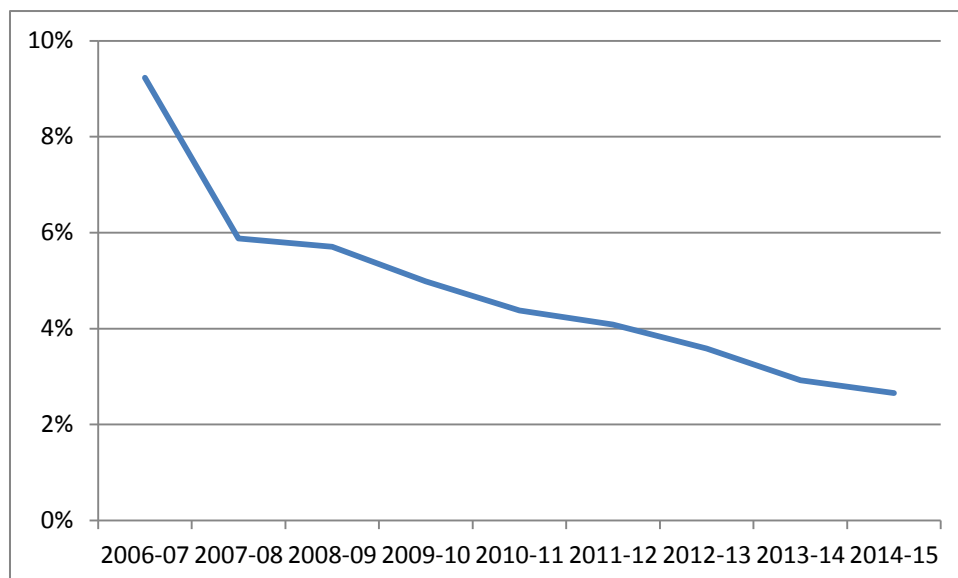

Diagram 4. Andelen 8. trinns elever som går på skoler hvor det bare undervises i fremmedspråk i perioden 2006 til 2015.

Det er påfallende at det fortsetter å være mange skoler som utelukkende underviser elevene i fremmedspråk også i skoleåret 2006-07, se Diagram 4. Hele 9,2% av elevene går i dette året, som er det første «komplette» året etter innføringen av Kunnskapsløftet, på skoler hvor

alle er registrert under fransk, spansk, tysk eller et annet fremmedspråk i GSI. Dette betyr ikke nødvendigvis at fremmedspråk var obligatorisk på disse skolene, men tallet er såpass høyt at man lett kan få inntrykk av at mange elever og deres foreldre/foresatte, men også en del skoler hadde innstilt seg på at fremmedspråk faktisk skulle bli obligatorisk. Andelen elever som går på skoler med bare fremmedspråk siden gradvis har gått ned til under 3,0%. Vi går ut ifra at dette er ungdomsskoler hvor alle elevene faktisk har fremmedspråk til tross for at de har blitt tilbudt et alternativ i form av språklig fordypning eller arbeidslivsfag. Det er en reell mulighet når andelen elever med fremmedspråk på landsbasis ligger over 75% og når det er relativ stor variasjon fra skole til skole.

Oppsummert kan vi forklare nedgangen i perioden fra 2006-07 til 2008-09 som et mulig resultat av a) en underliggende negativ tendens for fremmedspråkene i skolen og b) en gradvis nedgang i antall skoler hvor det bare blir undervist i fremmedspråk.

2.2 Stigende tall for fremmedspråk etter 2011-12

Diagram 2 viser at andelen elever med fremmedspråk på 8. trinn øker igjen fra skoleåret 2011-12. I realiteten er tallene noe høyere enn det som er framstilt da ungdomsskolene i noen kommuner har valgt å utsette oppstart med fremmedspråk til 9. trinn. Korrigerer vi tallgrunnlaget for dette, ligger den totale andelen elever med fremmedspråk på 8. trinn i inneværende skoleår i overkant av 78%.

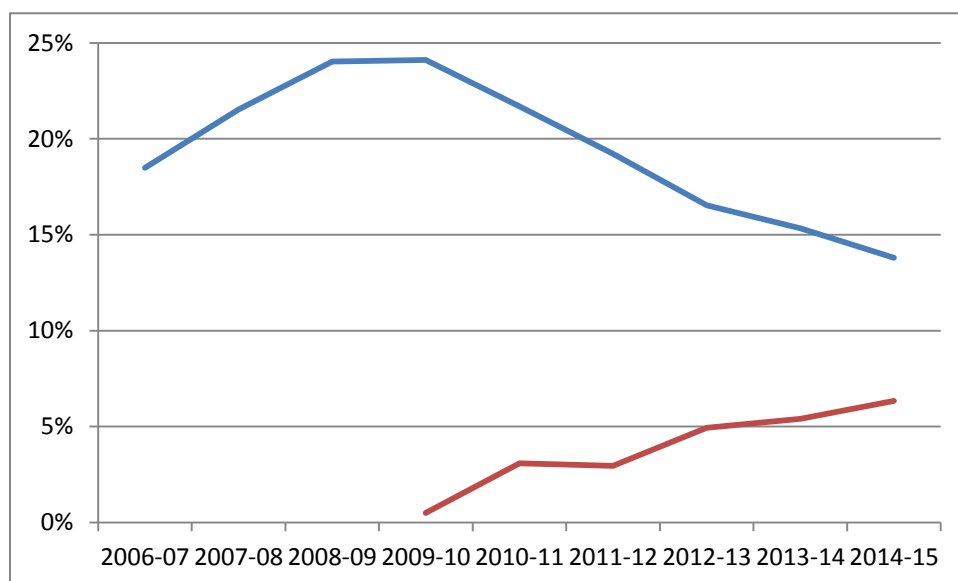

Diagram 5. Andelen elever med fordypning i engelsk, norsk eller samisk (blå linje) og arbeidslivsfag (rød linje) på 8. trinn i perioden 2006 til 2015.

Økningen for fremmedspråk etter 2010-11 kommer til tross for introduksjonen av arbeidslivsfaget som praktisk alternativ til språk, se Diagram 5. De første skolene satte i gang med dette faget i form av en prøveordning i 2009-10, og andelen elever som har arbeidsliv har siden økt til 6,3%. Det er fortsatt mange skoler som ikke tilbyr faget, og det betyr at en videre økning av elevtallet er sannsynlig. Tallene viser at etableringen av arbeidslivsfag utelukkende har gått på bekostning av engelsk og norsk fordypning. Elevenes fagvalg har med andre ord endret seg grunnleggende:

Hvor elevene før innføringen av Kunnskapsløftet i økende grad byttet ut fremmedspråk med praktisk prosjektarbeid, ser det praktiske arbeidslivsfaget i dag ikke lenger ut til å være et

relevant alternativ for elever med fremmedspråk.

Hvordan kan vi forklare at utviklingen for fremmedspråkene sett under ett har snudd til tross for innføringen av et nytt alternativ i form av arbeidslivsfag? En mulig forklaring er at økningen henger sammen med en eventuell utvidelse av språktilbudet på den enkelte skole. Som vi har sett i avsnitt 2.1 er det en klar relasjon mellom antall språk som en skole tilbyr og andelen elever som velger fremmedspråk. Men, på tidspunktet hvor økningen setter inn er spansk allerede etablert som nytt språk i tillegg til fransk og eller tysk. Diagram 3 på side 3 viser at andelen elever som går på skoler med tre eller fire språk ikke har endret seg stort etter skoleåret 2008-09. Utvidet tilbud faller med andre ord bort som forklaring.

En annen, mer sannsynlig forklaring er at elevenes valg av fag på ungdomsskolen har betydning for valgmulighetene i studieforbereende program: Elever som har fullført fremmedspråk nivå I på ungdomstrinnet har fremmedspråk som fellesfag i to år, elever som ikke har hatt eller ikke har fullført fremmedspråk har faget i tre år. Disse elevene kan mange steder bare velge ett bestemt språk, og de mister også muligheten til å velge et fritt programfag på Vg3. Vi går ut fra at mange elever, foreldre/foresatte og skoler ikke var fullt klar over dette før elevene fra det første komplette kunnskapsløftkullet begynte på studieforbereende utdanningsprogram tre år senere, altså i skoleåret 2010-11. Denne økte bevisstheten kan ha bidratt til at fremmedspråkene gjorde et tydelig hopp året etter: Andelen elever med fremmedspråk økte fra 73,3% i 2010-11 til 76,2% i 2011-12 – altså 2,9% bare på ett år.

I tillegg til dette kan også innføringen av tilleggs poeng for fremmedspråk ved opptak til høyere utdanning fra studieåret 2011-12⁴, næringslivets gjentatte opprop til elevene om å velge tysk⁵ i denne perioden samt igangsetting av informasjons- og rekrutteringstiltak gjennom den såkalte tiltaksplanen for programfag innen fremmedspråk⁶ ha sørget for økt interesse blant elever og foreldre/foresatte og (delvis) endrete informasjonsrutiner på skolene. Etter å ha slått fast at antall programfagelever med fremmedspråk i studieforbereende utdanningsprogram gikk kraftig ned etter Kunnskapsløftet, ga Utdanningsdirektoratet i 2009 i oppdrag til Fremmedspraksenteret å utarbeide en tiltaksplan for økt rekruttering til programfag innen fremmedspråk. Planen besto av 18 ulike tiltak, hvorav en rekke siktet mot økt rekruttering av elever på ungdomsskolen for så å skaffe bredere grunnlag for rekruttering av elever til programfag senere i utdanningsløpet.

Oppsummert kan vi slå fast at fremmedspråkene i ungdomsskolen er inne i en vekstfase til tross for introduksjonen av arbeidslivsfaget. En sannsynlig forklaring er økt bevissthet på a) konsekvensene av bortvalg av fremmedspråk i ungdomsskolen og b) viktigheten av fremmedspråkkunnskaper blant elevene, foreldre/foresatte og skoler.

3. Utviklingen for fransk, spansk, tysk og andre fremmedspråk

Elevenes fagvalg på ungdomstrinnet er i stor grad styrt av skolens tilbud, som siden innføringen av Kunnskapsløftet har vært dominert av trekløveret fransk, spansk og tysk.

⁴ Forskriftsendringen ble kunngjort i studieåret 2010-11, se https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2007-01-31-173#KAPITTEL_7.

⁵ Blant annet arrangerte NHO i 2011 et seminar om tysk, se <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/Kompetanse-og-utdanning/Stor-interesse-for-tyskseminar/>.

⁶ Se <http://www.fremmedspraksenteret.no/nor/fremmedspraksenteret/programfag-1/om-satsingen-pa-programfag>.

Tysk undervises på flest skoler, fulgt av spansk og fransk – se Diagram 6 under. Andre fremmedspråk er foreløpig ikke ofte å finne på ungdomsskolenes timeplaner, selv om vi ser en liten økning fra i fjor til i år. I det følgende vil vi se nærmere på utviklingen for fransk, spansk og tysk. Vi går også inn på forskjellene i jenters og gutters språkvalg.

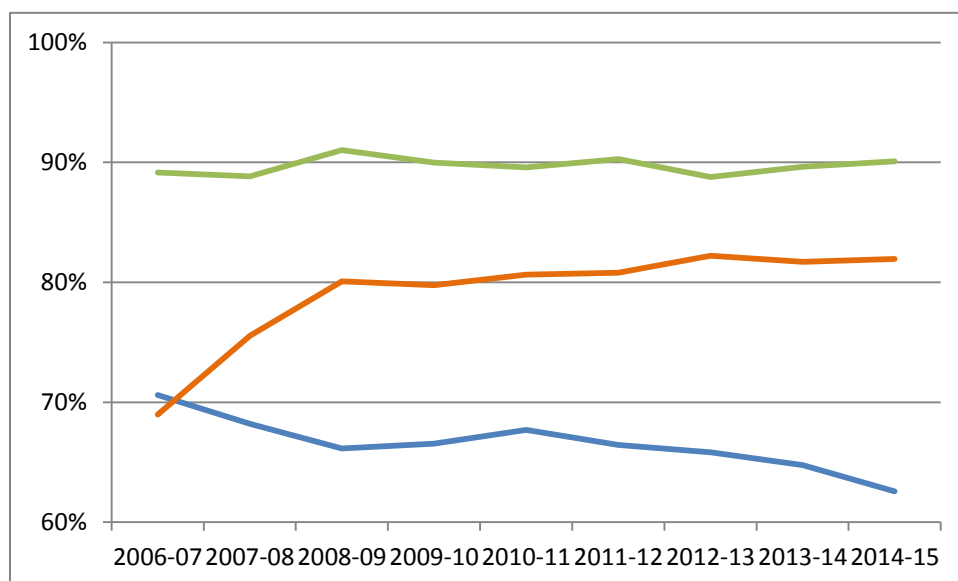

Diagram 6. Andelen 8. trinns elever som går på skoler hvor det undervises i tysk (grønn linje), spansk (oransje) og fransk (blå).

3.1 Negativ utvikling for fransk siden 2010-11

Økningen i andelen elever med fremmedspråk på 8. trinn etter 2010-11 går i sin helhet på konto av spansk og tysk – utviklingen for fransk har heller vært negativ. I 2010-11 fikk 15,5% av 8. trinns elevene opplæring i fransk, i inneværende skoleår ligger dette tallet på 13,0% – se Diagram 7 på neste side. Fransk opplevde et tilsvarende fall i de to-tre første årene etter Kunnskapsløftet, men i denne perioden gikk utviklingen for fransk i takt med utviklingen for tysk. Senere kunne vi igjen se økende tall for fransk.

Situasjonen er annerledes nå: Fransk går ned, mens tysk øker. Fallet for fransk er resultatet av to tendenser som ser ut til å forsterke hverandre: Etter 2010-11 har det blitt klart færre skoler som har fransk på timeplanen, og på de skolene som har faget er det færre elever som velger. Diagram 6 ovenfor viser at ca. 70% av 8. trinns elevene i 2006-07 gikk på en skole som ga opplæring i fransk. I 2014-15 ligger tallet under 63%. Dette betyr at færre elever kan velge fransk. Vi antar at nedgangen kommer som en følge av at særlig de mindre skolene utenfor de store byene til en viss grad har byttet ut fransk med spansk. Skolene i de store byene har som regel tre språk, inkludert fransk.

Den stiplede linjen i Diagram 7 viser at redusert tilbud om fransk ikke er den eneste forklaringen på nedgangen i andelen elever med fransk, andelen elever med fransk på skolene hvor faget tilbys er også på vei ned. I skoleåret 2014-15 får 20,8% av elevene på skoler med fransk opplæring i dette språket, rett etter innføringen av Kunnskapsløftet lå dette tallet på 24,2%.

En nærmere beskrivelse av situasjonen for franskfaget gis i Fremmedspråksenterets notat

1/2014, Framandspråk i ungdomsskolen: Er fransk i fare??

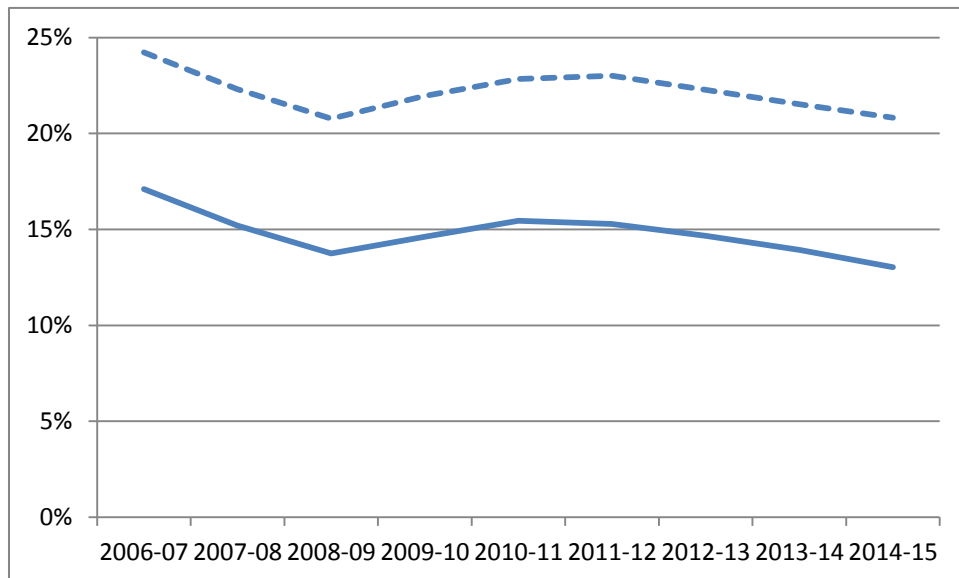

Diagram 7. Andelen elever med fransk på 8. trinn på alle ungdomsskoler (heltrukken linje) og på ungdomsskoler som gir opplæring i fransk (stiplet).

3.2 Høye og stabile tall for spansk

Spansk er et stort verdensspråk og et populært fremmedspråk for landets ungdomsskoleelever. En rekke ungdomsskoler hadde tilbud om spansk allerede tidlig på 2000-tallet, men språket fikk sitt endelige gjennombrudd da alternativet praktisk prosjektarbeid ble avskaffet med innføringen av Kunnskapsløftet. Avskaffelsen av dette faget ga mange skoler rom til å introdusere et nytt språkfag. Andelen elever med spansk har siden 2006-07 på landsbasis ligget mellom 32,5% og 35,0%, med igjen en svak økning i de senere årene – se Diagram 8.

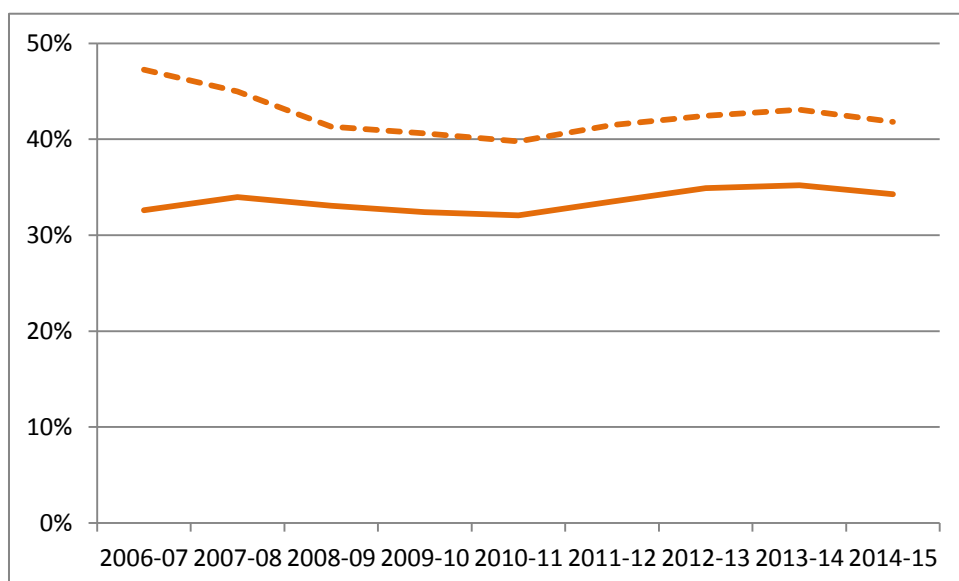

Diagram 8. Andelen elever med spansk på 8. trinn på alle ungdomsskoler (heltrukken linje)

⁷ Se <http://www.fremmedspraksenteret.no/nor/fremmedspraksenteret/sprakvalg-1/statistikk-og-analyse>.

og på ungdomsskoler som gir opplæring i spansk (stiplet).

Ser vi litt nærmere på tallene for spansk, kan vi slå fast at faget i de første to-tre årene etter Kunnskapsløftet paradoksalt nok ble *mindre* populært blant elevene på de skolene hvor språket ble tilbudt. I 2006-07 valgte hele 47,3% av 8. trinns elevene som hadde muligheten til dette, spansk som fremmedspråk – se Diagram 8 ovenfor. Noen år senere, i 2010-11 hadde dette tallet gått ned til 39,8%. Nedgangen blir kamuflert av en oppgang i antall skoler med spansk på timeplanen. I 2006-07 var det fortsatt færre skoler med spansk enn fransk, i dette året gikk 69,0% av elevene på skoler hvor det ble gitt opplæring i spansk. To år senere lå dette tallet på 80,1%.

Den relativt beskjedne økningen for spansk som vi har sett etter 2010-11 er resultatet av en liten økning i andelen elever som går på skoler på spansk – tallet for 2014-15 er 82,0% – kombinert med en forsiktig økning i interessen for spansk på de skolene som har tilbud om språket. Utviklingen for spansk går altså i motsatt retning av fransk.

3.3 Vekst for tysk etter 2010-11

Det er lenge siden vi har sett synkende tall for tysk. Tysk var tidligere det største fremmedspråket etter engelsk i skolen, og tysk er fortsatt det språket som er etablert på flest ungdomsskoler. Andelen 8. trinns elever som går på skoler hvor det undervises i tysk, har de siste ti årene ligget konstant rundt 90%. Endringene fra år til år er små, og det er verken snakk om en oppgang, som vi ser for spansk, eller en nedgang, som vi ser for fransk.

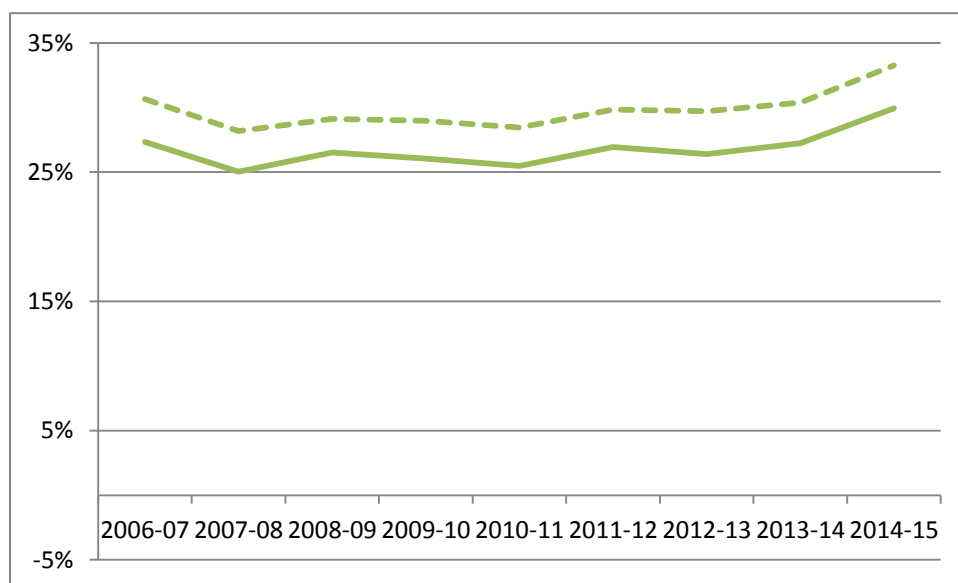

Diagram 9. Andelen elever med tysk på 8. trinn på alle ungdomsskoler (heltrukket linje) og på ungdomsskoler som gir opplæring i tysk (stiplet).

Når vi tar en nærmere titt på statistikken fra årene før Kunnskapsløftet, kan vi slå fast at elevenes interesse for tysk alt var på vei ned før spansk kom inn i bildet som en viktig «konkurrent». Etableringen av spansk forsterket den negative tendensen for tysk i overgangen til den nye læreplanen, men fallet stoppet opp i skoleåret 2007-08. I dette året ligger tyskandelen på 25,0%. Årene etterpå viser små endringer, men fra og med skoleåret 2010-11 begynner tallene forsiktig å øke igjen. I inneværende skoleår har hele 29,9% av elevene på 8. trinn tysk, som er det høyeste tallet på ti år. Det har ikke blitt flere skoler med tysk, og det betyr at økningen i sin helhet kommer som følge av økt interesse blant elevene på

skolene som har tysk (stiplet linje). Vi har ikke undersøkt nærmere hvordan denne overraskende oppgangen kan forklares, men det er mulig at den positive tendensen henger sammen med et forbedret bilde av Tyskland i norsk offentlighet, gjentatte henstillinger fra NHOs side til elevene om å velge tysk⁸, økt forståelse for at norsk og tysk er nært beslektede språk samt begrensninger i kapasiteten i spanskgruppene på skolene.

Oppsummert betyr dette at veksten som vi har sett for fremmedspråk etter 2010-11 går tilbake på en vekst for spansk og særlig tysk. Fransk går snarere motsatt vei.

3.4 Påfallende forskjeller i jenters og gutters språkvalg

Jenter velger oftere fremmedspråk enn gutter, og gutter velger oftere språklig fordypning og (særlig) arbeidslivsfag enn jenter, jf. Notat 4/2012.⁹

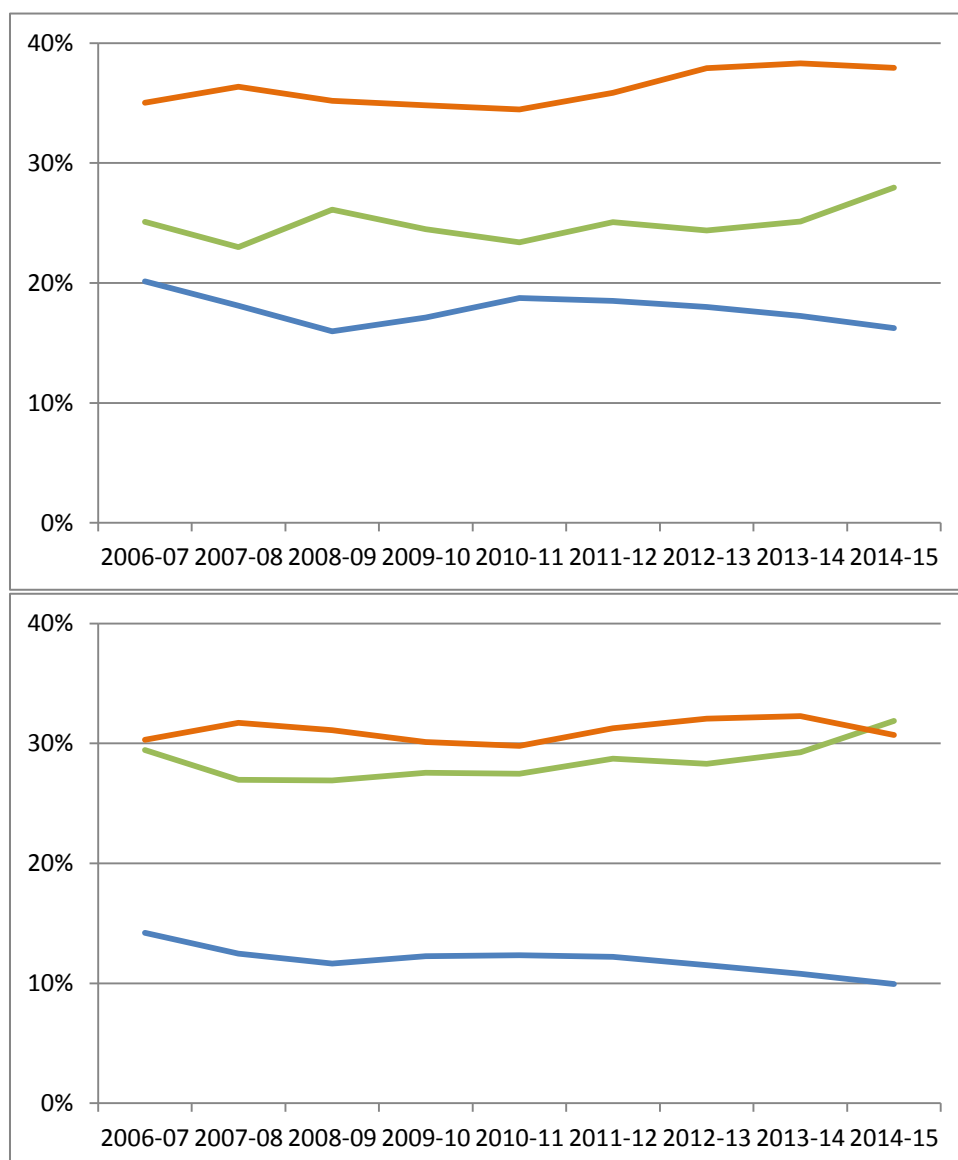

Diagram 10 og 11. Jenters (øverst) og gutters (nederst) valg av fremmedspråk på 8. trinn i perioden 2006 til 2015. Fransk = blå linje, spansk = oransje, tysk = grønn.

⁸ Se f.eks. <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/kompetansebarometer/er-spanskesyken-tilbake/>.

⁹ Se <http://www.fremmedspraksenteret.no/nor/fremmedspraksenteret/sprakvalg-1/statistikk-og-analyse>.

Forskjellen har økt over tid. I 2006-07 hadde 80,9% av jentene og 74,5% av guttene fremmedspråk på 8. trinn, altså litt over seks prosentpoeng flere jenter enn gutter. I dag utgjør forskjellen nesten ti prosentpoeng: 82,7% av jentene og 73,1% av guttene får opplæring i fransk, spansk, tysk eller et annet fremmedspråk. Dette kan muligens forklares med bakgrunn i opptakstallene for videregående opplæring, som viser at klart flere jenter enn gutter velger studieforbereende utdanningsprogram. Elever som går på yrkesfaglige utdanningsprogram, vil i motsetning til elever som går på studieforbereende ikke oppleve negative konsekvenser i form av begrenset valg av programfag når de lar være å velge fremmedspråk på 8. trinn.

Videre er det påfallende at det er flest gutter i tyskklassene – til tross for at det er flere jenter som har fremmedspråk totalt. Mange jenter velger med andre ord fransk og spansk, mens gutter oftere velger tysk. I skoleåret 2014-15 gir det seg tydelige utslag på statistikken: Det er for første gang siden Kunnskapsløftet flere gutter som har tysk (31,9%) enn spansk (30,7%). Samtidig har i år bare 9,9% av guttene fransk, noe som er et historisk lavt tall.

4. Færre elever bytter til språklig fordypning eller arbeidslivsfag

Reglene for fagbytte på ungdomsskolen ble innskjerpet med innføringen av Kunnskapsløftet. Denne regelendringen hadde en umiddelbar effekt på gjennomføringstallene for fremmedspråk. Hvor bytte til fordypning eller (særlig) praktisk prosjektarbeid tidligere var nokså vanlig, er andelen elever som bytter fag underveis nå begrenset.

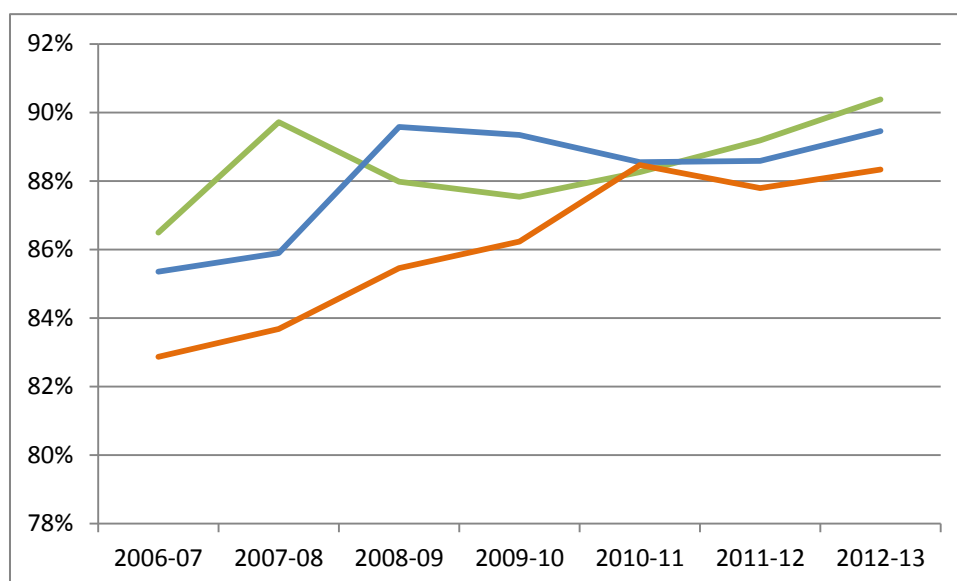

Diagram 12. Andelen elever som fortsatt har fransk (blå linje), spansk (oransje) og tysk (grønn) på 10. trinn. Årstallet på x-aksen gjelder året elevene startet på 8. trinn.

Hvis vi ser på elevkullet som begynte på 8. trinn i 2006-07 og sammenlikner tallene for dette året med tallene for 10. trinn i 2008-09, kan vi slå fast at mellom 83% (spansk) og 85-86% (fransk og tysk) av elevene fortsatt hadde fremmedspråk. Det betyr at mellom 14-15% og 17% av elevene har valgt å bytte til språklig fordypning underveis i løpet – se Diagram 12.

Andelen elever som bytter har blitt redusert ytterligere i løpet av de siste årene, og det er

særlig i spansk at vi ser en økning i andelen elever som ikke bytter til et alternativt fag. Hele 89% av elevene som startet opp med fremmedspråk i 2012-13 har fortsatt faget på 10. trinn i inneværende skoleår.

En mulig forklaring for denne økningen – som skjer til tross for introduksjonen av et praktisk alternativ til fremmedspråk, arbeidslivsfag, fra 2010-11 – er også her en økt bevissthet blant elever, foreldre/foresatte og skoler på konsekvensene som ikke-valg eller bortvalg av fremmedspråk får for valg av programfag på studieforbereidende utdanningsprogram. En annen mulig forklaring kan være at elevene har blitt mer fornøyde med undervisningen nå som Kunnskapsløftet ikke lenger er nytt og skolene og lærerne har blitt vant med den nye læreplanen. Dette gjelder særlig for spansk, hvor det ble ansatt mange nye, ofte uerfarne lærere uten formal kompetanse rundt innføringen av Kunnskapsløftet.¹⁰

Andelen elever som bytter er størst på små skoler og på skoler hvor relativt få elever velger fremmedspråk på 8. trinn. Store skoler og skoler med over gjennomsnittlig høy andel elever med fremmedspråk på 8. trinn har få «byttere».

5. Store forskjeller fra fylke til fylke

Vi har tidligere skrevet om de store regionale forskjellene i elevenes fagvalgpreferanser, jf. Notat 3/2013.¹¹ Også i skoleåret 2014-15 er bildet differensiert. Diagram 13 viser for hvert fylke hvor mange elever som får opplæring i fransk, spansk, tysk eller andre fremmedspråk. Akershus og Rogaland peker seg ut som fylker hvor over 80% av elevene har fremmedspråk på 8. trinn. Det er klart færre fremmedspråkelever i de tre nordligste fylkene. Her ligger andelen mellom 60% og 70%.

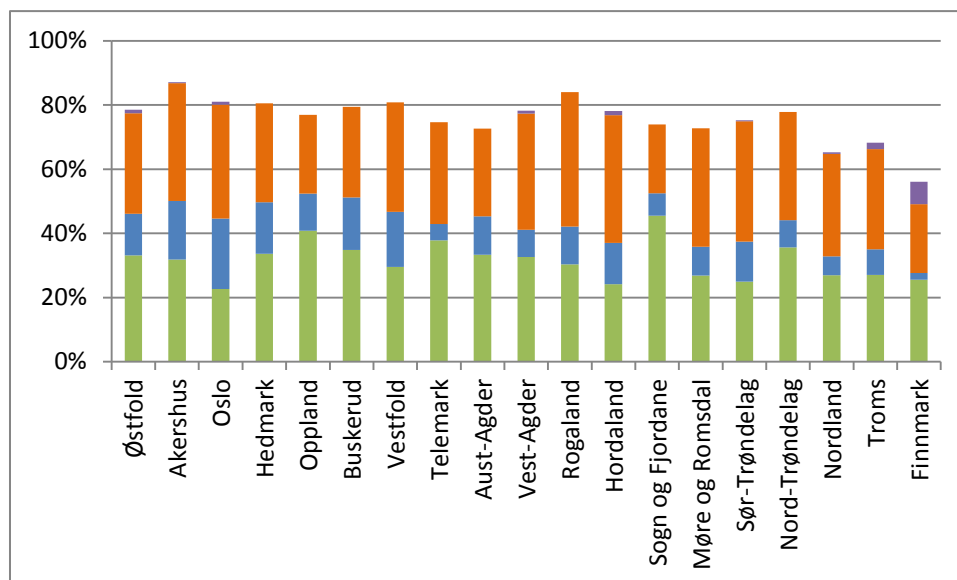

Diagram 13. Elevenes valg av fremmedspråk på 8. trinn i 2014-15. Fylkesvis fordeling.

Når vi ser på de enkelte språkene, kan vi slå fast at fransk står sterkt særlig i Oslo og de andre store byene, samtidig som språket er nærmest fraværende i mange av de mindre tett

¹⁰ Jf. Carrai (2014): Fremmedspråk på ungdomstrinnet. En analyse av motivasjon og andre faktorer involvert i elevenes fagvalg og tilfredshet med faget.

¹¹ Se <http://www.fremmedspraksenteret.no/nor/fremmedspraksenteret/sprakvalg-1/statistikk-og-analyse>.

befolkete fylkene. Bare 2,1% av elevene i Finnmark har fransk. Spansk er størst i ti fylker, og det er særlig i de store byene og i tettstedene med store skoler at vi finner mange elever med spansk. Språket er mest populær i Rogaland, hvor 41,9% av 8. trinns elevene lærer spansk. Tysk står sterkt spesielt utenfor de store byene, og i Sogn og Fjordane har hele 45,5% av elevene faget. I Oslo er tysk for første gang større enn fransk.

Som vi har nevnt innledningsvis er det få skoler som tilbyr andre språk enn de tre store språkene, fransk, spansk og/eller tysk. Det er først og fremst i Finnmark (7,0%) og Troms (2,0%) at vi finner forholdsvis mange elever med «uvanlige» fremmedspråk, nærmere bestemt russisk og samisk. I tillegg finner vi skoler med arabisk (i Oslo) og kinesisk (flere steder i Sør-Norge).

6. Oppsummering

I dette notatet har vi beskrevet de viktigste utviklingstrekkene med hensyn til elevenes valg av fremmedspråk i ungdomsskolen. Tallene viser en positiv tendens for spansk og tysk etter 2010-11. Fransk går samtidig ned. Introduksjonen av arbeidslivsfag har ikke ført til minsket interesse for fremmedspråk, og det er færre elever enn tidligere bytter fra fremmedspråk til språklig fordypning. Det er påfallende forskjeller i gutters og jenters fagvalg, og det er også store forskjeller i elevenes preferanser fra fylke til fylke. Andre fremmedspråk enn fransk, spansk og tysk er fortsatt sjeldne på ungdomstrinnet.

Halden, desember 2014

Gerard Doetjes,
seksjonsleder for fremmedspråk